

vého predmetu je súčasťou otvoreného systému. V ďalších subkapitolách prináša stručnú informáciu o súčasnom jednotnom postupe elektronickej katalogizácie (pre múzeá na Slovensku platný modul ESEZ, novší ESEZ 4G v rámci projektu CEMUZ – Centrálna evidencia múzejných zbierok) a priamo nadväzuje na informácie o národnom projekte Digitálneho informačného systému v kontexte s medzinárodnými projektami. V procese neustáleho a rýchleho vývoja informačných technológií sa mnohé systémy transformujú či zdokonaľujú, pre adresáta učebného textu je dôležitá iba základná orientácia. Pre budúcich muzikológov by v tejto súvislosti možno bolo vhodné spomenúť aj medzinárodnú databázu projektu RISM <http://opac.rism.info>. Súčasťou kapitoly sú aj informácie o kultúrnom dedičstve a legislatívnych normách, ktoré upravujú jeho ochranu a správu. Problematika sa síce bezprostredne neviaže na múzejné činnosti (podľa nadpisu kapitoly), sprostredkovane však s nimi súvisí a je možné toto členenie subkapitol akceptovať.

Posledná siedma kapitola sa zaoberá prezentáciou zbierkového fondu, jej typom, formami a spôsobmi. Upozorňuje i na praktickú stránku realizačných postupov, odhaľuje čitateľovi možnosti, ktoré si tvorca výstavy môže zvoliť a zároveň podmienky, ktorými je limitovaný. Azda by bolo vhodné upozorniť aj na algoritmus procesu tvorby výstavy (námet, libreto, scenár – technický scenár – grafický a architektonický

návrh – realizácia). Autorka neopomína uviesť aj špecifické nároky na prezentáciu hudobných výstav (mnohé technické vymoženosti dneška už umožňujú prezentovať ich aj v „zvukovej“ podobe). Tak ako v predchádzajúcich kapitolách upozorňuje na problémy, ktoré sa týkajú ochrany zbierok, najmä v súvislosti s požiadavkami na interaktivitu výstav.

Problematika hudobného múzejníctva je vo všetkých oblastiach múzejnej práce špecifická, vyžaduje si zvýšené nároky nielen na odborných pracovníkov ako muzikológov, zároveň s predpokladom ich špecializácie ako muzeológov, ale aj zvýšené nároky na ochranu i prezentáciu s možnosťou využitia špecifických technických riešení.

Publikácia Jany Kalinayovej-Bartovej *Úvod do hudobnej muzeológie* je prácou, ktorá bezo zbytku napĺňa účel: poskytnúť poslucháčom hudobnej vedy základné informácie o hudobnom múzejníctve, uviesť ich do problematiky vednej disciplíny – muzeológie, ponúknuť orientáciu v odporúčanej literatúre. Jej hodnotu zvyšuje skutočnosť, že práca doplnená grafickou časťou a vhodne voleným výberom obrazových dokumentov je výsledkom nielen teoretického štúdia autorky, ale aj jej vlastných skúseností získaných múzejnou praxou a poznatkov nadobudnutých zo zahraničných študijných ciest.

Edita Bugalová

Marian Alojz Mayer: Dejiny organa na Slovensku od najstarších čias po súčasnosť

Bratislava : Vydavateľstvo Divis – Slovakia, s.r.o. a VŠMU Bratislava, 2009, 218 s. ISBN 978-80-969354-8-2

Organologickej literatúry je na Slovensku oproti iným krajinám ako šafranu, takže každý takejto novej publikácii sa môžeme len tešiť. Čo sa týka dejín organa na Slovensku, treba konštatovať, že okrem známej publikácie *Historické organy na Slovensku* autorov Otmara Gergelyiho a Karola Wurma, ktorá vyšla v druhom doplnenom vydaní v roku

1989, a ďalších čiastkových štúdií dosiaľ chýbala práca syntetického charakteru, ktorá by sumarizovala dejinný vývoj historických aj novších organov vôbec. Okrem existujúcej literatúry je pre napísanie takejto práce predpokladom rozsiahly výskum, poznanie nástrojov po ich konštrukčnej stránke, ako aj štúdium archíválií a historických súvislostí.

Knižná monografia *Dejiny organa na Slovensku od najstarších čias po súčasnosť* od Mariana Alojza Mayera, vydaná roku 2009, posúva naše poznanie o dejinách organa od doterajších základných informácií ku koncíznejšiemu celku. V úvode autor prináša prehľad o doterajšom bádani k problematike organov na Slovensku a upozorňuje na tri aspekty výskumu v organárstve: aspekt hudobno-akustický (dispozícia, stavba a menžúrovanie registrov, tónové rozsahy a pod.), technický (druhy hracej a registrovej traktúry, typy vzdušníc, zásobovanie vzduchom a pod.) a architektonicko-výtvarný (umiestnenie nástrojov, usporiadanie jednotlivých strojov a pod.). Na základe vyššie uvedených skutočností autor rozvrhol koncepciu práce do deviatich kapitol: *Organy a organári na Slovensku, Vzdušnice, Traktúry, Hracie stoly a hracie skrine, Žalúziiové skrine, Dispozície, Registre, Mechy a Architektonicko-výtvarné riešenie*. Vlastnú prácu dopĺňa záver, prílohy s popisom a dispozíciami 46 organov a anglický súhrn (Summary). Pre lepšiu orientáciu v práci by sa bol ešte žiadal aj menný a vecný register.

Prvá kapitola *Organy a organári na Slovensku* sa zameriava na časové rozpätie od 17. storočia až po súčasnosť. Táto kapitola nadväzuje na doterajšie informácie o historických aj súčasných organoch a koncíznejším spôsobom ponúka prehľad o vývoji organa na na-

šom území. Kapitola hodnotí najvýznamnejšie organy každého obdobia. Najstaršie nástroje, ako napríklad Hummelov organ v Levoči či organ na chóre „malomocných“ v Štítniku, sú po historickej stránke špecifikované detailnejšie, pri ostatných obdobiach od 18. storočia sa publikácia obmedzuje na isté taxatívne vymenovanie organov a organárov, ale oveľa viac prináša rôzne dobové súvislosti a podmienky stavieb nástrojov či ich historické osudy, ako sú napríklad súvislosti rekvirácie organových písňal v období 1. svetovej vojny na Slovensku.

V prvej kapitole sa uplatňuje periodizácia dejín organa podľa jednotlivých storočí a v 20. storočí sa ďalej periodizačné obdobia vymedzujú svetovými vojnami. Nasledujúce kapitoly o technických parametroch nástrojov sú však už špecifikované na základe hudobno-štýlových období, a tak s prvou kapitolou vytvárajú typ kombinovanej, respektíve zmiešanej periodizácie.

Už spomínaná prvá kapitola sa končí hodnotením veľkosti našich organov. Takýmto spôsobom systematickejšie či sumarizačne zhodnocuje doterajšie predpoklady a čiastkové poznatky o tom, že sa na celom našom území hlavne do 19. storočia stavali prevažne menšie nástroje. Zmena nastáva až od roku 1864, kedy organár Karl Buckow postavil trojmanuálový organ pre Kostol sv. Ondreja v Komárne. Následne sa začali stavať väčšie nástroje aj inde na Slovensku. Toto hodnotenie nástrojov má súvis aj s hodnotením vplyvov na slovenské organárstvo, kde sa rovnako sumarizačne dozvedáme, kde sa naši organári vyučili. Uvedená skutočnosť dovoľuje vyhodnotiť tento vplyv na ich rukopis, prípadne provokuje k ďalšiemu porovnávaniu jednotlivých organárov vyškolenných „len“ doma organármi vyučenými (z hľadiska dnešného teritória) v zahraničí.

V nasledujúcich kapitolách sa veľmi jasným spôsobom poukazuje na jednotlivé prvky organov, a to nielen popisnou metódou, ale aj podrobnými technickými nákresmi doplnenými fotografiami konkrétnych nástrojov a ich prvkov. Takéto informácie nájdeme hlavne v kapitole *Vzdušnice*, kde sú uvedené všetky typy vzdušníc: nielen vzdušnice s tónovými či s registrovými kancelami, ale aj formy unit a rôzne výnimky či neštandardné riešenia.

Kapitoly, ktoré sa zaoberajú traktúrami, hracími stolmi, klaviatúrami a pomocnými zariadeniami, nadväzujú a dopĺňajú pomyselnú mozaiku informácií o technickom riešení jednotlivých nástrojov. Predovšetkým sa tým vytvára istá uzavretá štruktúra, ktorá nehovorí len o technickom riešení, ale podvedome nás dostáva bližšie k prepojeniu technickej a interpretáčnej stránky nástroja. Traktúry nástrojov sú rozdelené štandardne na hracie a registrové a ich vývoj publikácia dokumentuje od klasických mechanických až po pneumatické a elektrické, vrátane rôznych kombinácií.

Pri hracích stoloch a klaviatúrach publikácia prináša dôležité informácie o technických možnostiach registrovania podľa umiestnenia registrových pák. Súčasne štýlovým špecifikovaním klaviatúr dostávame informáciu o vývoji rozsahu nástrojov, a tým dochádza k prepojeniu na interpretáciu. Okrem toho je pre súčasnú reštaurátorskú oblasť organológie zaujímavé technické riešenie klaviatúr alebo hracích stolov, ako aj používanie dobového materiálu na ich výrobu. Pomocné zariadenia sú rozdelené na spojky, a sice od tzv. posuvných manuálových, ktoré boli najstaršie, až po bodcové spojky pri organoch Martina Šaška. Autor tiež napríklad uvádza, že od 30. rokov 19. storočia sa v slovenskom organárstve stretávame už aj so spojkami oktávovými. Pedálové spojky sú definované až od 19. storočia – aj tie sú len v jednoduchej forme. Tieto štýlové zmeny sa dajú dokumentovať aj na používaní pevných a voľných kombinácií, ktoré vychádzajú z požiadavky romantizmu, rovnako ako aj registrové crescendo. Objasnenie používania žalúziových skriň na Slovensku, ktoré sú vo svete známe aj v starších obdobiach, publikácia zaznamenáva len od roku 1864 pri už vyššie spomínanom organe v Komárne. Zachytenie štýlových zmien nástrojov môžeme jasne badať vo vyššie uvedených kapitolách, čo je nevyhnutným predpokladom aj pre poznanie štýlovej interpretácie našej dobovej organovej literatúry.

Detailne spracované sú aj ďalšie dve kapitoly *Dispozície a Registre*. V nich sa už dostávame od technických možností nástrojov, a teda aj problematiky týkajúcej sa interpretov, k zvukovému riešeniu našich organov. Dispozície predstavuje autor komplexne: od pozitívov s menším poč-

tom registrov cez dispozície hlavných strojov až po dispozície pedálov či štvrtých manuálov, ktoré máme na Slovensku len od 20. storočia. Táto otázka súvisí hlavne s veľkosťou našich organov a ich dispozičnými možnosťami, ako sa to detailne špecifikuje v príslušných kapitolách.

Kapitola *Registre* sa zaoberá princípovými, flautovými, sláčikovými a výchvevnými registrami a podobne, pričom zahŕňa aj samotný materiál, z ktorého sú jednotlivé píšťaly vyrobené. Typy registrov následne predstavuje na základe zhrnutia poznatkov o jednotlivých organoch, čím sa ponúka ich štýlové zaradenie aj s vytváraním istej periodizácie. Okrem toho sa pri jednotlivých typoch registrov sčasti spomína aj otázka menzúr, hoci len v miniatúrnej podobe. Pre súčasnú reštaurátorskú oblasť organológie je zároveň podnetná aj subkapitola o materiáloch píšťal, kde sa okrem archívnych záznamov k danej problematike uvádza na malej vzorke aj analýza kovov. Napriek tomu sú informácie, ako napríklad používanie organového kovu s vysokým obsahom cínu v prospektových píšťalách a ich následná zmena na zinkové píšťaly, zaujímavé; prirodzene, v danej oblasti bude potrebné urobiť ešte hlbšie analýzy. Rovnako to platí aj pre oblasť drevených píšťal a ich materiálov, ktorých analýza môže aktívne slúžiť pre spomínanú súčasnú reštaurátorskú prax, alebo aj pre stavbu nových nástrojov.

V kapitole o mechoch sa na príkladoch rozoberajú rôzne typy mechov a spôsobov vzduchového hospodárstva organov. Nájdeme tu, hlavne pri historických organoch, príklady ako klinové alebo magazínové mechy, ale publikácia neobchádza ani zavedenie elektromotora na zásobovanie organa vzduchom. Dôležitými sú poznatky ohľadom používania rôznych tlakov v priebehu vývoja organov na našom území a ich možná dnešná identifikácia, keďže nie je problém zmeniť tlak v nástroji.

Posledná kapitola o architektonicko-výtvarnom riešení sa zameriava na architektonické členenie z pozície postavenia jednotlivých organových strojov, ktoré súvisí aj so štýlovými obdobiami stavby nástrojov, ale aj so špecifikami jednotlivých organárov či s možnosťami priestoru a akustického riešenia. Takéto podmienky sa prejavili napríklad pri stavbe historického pozitívu v Katedrále sv. Martina v Bratislave. Kapi-

tola upozorňuje najmä na výnimočné riešenia, prezentované na príkladoch rozmiestnenia organov v Pruskom, na oltárnom organe v Žiline a ďalších. Vyzdvihuje sa tiež originálne výtvarné riešenie našich barokových organov. Autor ďalej rozoberá postavenie hracích stolov a používanie neznejúcich píšťal, ktoré sú uložené ako falošné pozitívny práve v hracích stoloch. Druhá časť tejto kapitoly sa venuje kunsthistorickému popisu vývoja našich organov počas jednotlivých štýlových období. Tieto poznatky sa dajú veľmi dobre využiť pri identifikácii organárov, ale zároveň môžu slúžiť aj na ďalší výskum v oblasti akustického riešenia stavby historických či nových nástrojov.

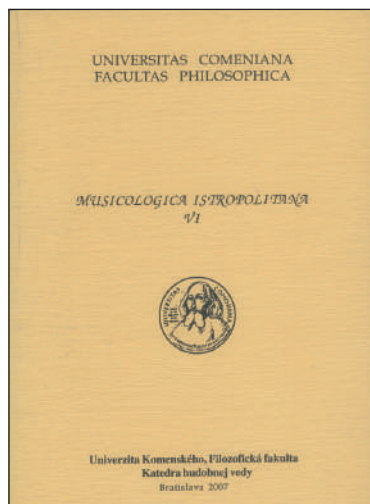
Mnohé európske krajiny majú dnes spracovanú problematiku vlastných organov, a to z pozície rôznych koncepcií zameraných nielen na dejiny, ale aj na technické či iné aspekty. Publikáciu *Dejiny organa na Slovensku od najstarších*

čas po súčasnosť môžeme z tohto hľadiska zaradiť medzi koncepcnú európsku vedeckú prácu, zohľadňujúcu princíp interdisciplinarity a zahŕňajúcu celú škálu poznatkov o našich organoch. Práca vychádza z vlastných výskumov autora a zohľadňuje, prirodzene, aj doterajšie výskumy, najmä nestorov slovenskej organológie Dr. Wurma a Dr. Gergelyiho. Podľa údajov v publikácii ide o materiál, ktorý je výsledkom výskumu z približne 60 percent spracovaného územia. Týmto sa posúva nazeranie na danú problematiku aj organologický výskum na Slovensku vôbec výrazne dopredu. Na záver treba povedať, že publikácia definuje postavenie našich organov v európskom priestore, čo dáva množstvo podnetov na ďalší výskum, ktorý na tento vedecký základ o histórii organov na našom území môže s dobrou perspektívou nadviazať.

Andrej Štafura

Musicologica Istropolitana VI. Ed. Marta Hulková

Bratislava : Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, Katedra hudobnej vedy, 2007, 245 s. ISBN 978-80-89236-43-5

Ako každý rok, aj v roku 2007 ponúkla *Musicologica Istropolitana* – ročenka Katedry hu-

dobnej vedy Univerzity Komenského v Bratislave – zaujímavé výsledky z rozmanitých oblastí muzikológie. Úvodné štúdie v ročenke z roku 2007 už tradične patria historickým témam, ďalšie články sa venujú hudobno-matickej analýze, slovenskej i mimoeurópskej etnomuzikológii a výskumu populárnej hudby.

Eve Veselovskej sa úspešne darí zaplňať biele miesta v skúmaní stredovekých pamiatok. Tentoraz sa zamerala na hudobné pamiatky zapísané českou chorálovou notáciou. Jej príspevok má názov *Die böhmische Notation in der Slowakei im 14. und 15. Jahrhundert / Česká notácia na Slovensku v 14. a 15. storočí*. Podľa najnovších výskumov stojí česká notácia na treťom mieste v počte zachovaných notovaných materiálov z nášho územia, a dokonca vysoko prevyšuje množstvo zachovaných zlomkov s ostrihomským notačným systémom, ktorý by sa – vzhľadom na liturgické súvislosti – mal na našom území objavovať oveľa